

доц. д-р ЕЛЕНА БИЯЧЕВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“, гр.БЛАГОЕВГРАД

СВОБОДНОТО ВРЕМЕ КАТО РЕСУРС ЗА РАЗВИТИЕ НА ЛИЧНОСТТА

LEISURE TIME AS A RESOURCE FOR DEVELOPMENT OF A PERSONALITY

Assoc. Prof. ELENA BIJACHEVA, Ph.D.

SOUTHWESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: In the article takes place the problem about the freely time and its rational using as a resource. This characterization is an important factor for development of the personality. The people distinguish one from another upon the possibilities in pawn and their intellect. The individuals achieve their goals trough good use of the freely time and rising intellectual development. The freely time and the variants of its rational using proposes perspectives for the personality to find some vocation or some role in the society trough activities for appearance.

In contemporary conditions of economical, technological, social, law and global competition changes the possibilities for activating of abilities of personality depend on the rational mobilizing of the freely time and the contemporary understanding of its essence.

Key words: Freely time, possibilities in pawn, intellect, vocation, personal goals, interests, information society, contemporary technologies, long life learning.

Проблемът за свободното време и неговото рационално използване като ресурс може да се характеризира като важен фактор за развитие на личността. Основата на индивидуалната концепция на всеки индивид за максимално оползотворяване на неговото свободно време трябва да се търси в заложения у него интелект, който представлява базата на човешкото поведение. Според Речник на чуждите думи в българския език понятието „интелект“ има латински произход и означава „умствената и познавателната способност у човека; разсъдък, ум, разум“(1). Ако личностите се различават по профила на интелекта, с който са родени, то безспорен е фактът, че те се различават и по интелекта, който натрупват постепенно. От тази гледна точка трябва да се приеме съществуването на различни аспекти на познавателната дейност от една страна, а от друга - че индивидите притежават специфични възможности и стилове на поведение в личния си живот. В своето социално развитие в границите на своето заето и свободно време

индивидите развиват интелекта си и постигат напълно или отчасти професионалните и личностните си цели в съответствие със своите интереси и интелектуалното си равнище(2). При благоприятни обстоятелства човек е по-ангажиран и по-компетентен. Следователно е с нагласата да бъде полезен на обществото и на себе си по конструктивен начин както в заетото, така и в свободното си време. Хората се различават помежду си освен по възможностите, които са заложили в тях с раждането им, и по интелекта, който натрупват постепенно в своя жизнен път. В общия случай развитието на личността протича в постигане на цели за постигане на определена степен на образование, професия, задоволяване на различни културни и образователни цели с оглед максимално добро оползотворяване на свободното си време и възходящо интелектуално развитие. Освен образователните институции, които подпомагат индивидите да постигнат професионалните и личностните цели,

интелектът се проявява и чрез използване на възможностите за развитие на личностните качества и в свободното време. Голямото разнообразие на интереси и таланти предполага формули за развитие на личността, които училището или университетът не могат да предложат в рамките на обичайните образователни програми за обучение и напредък. Свободното време и вариантите за неговото рационално използване предлага перспективи личността да открие в себе си дадено призвание или някаква роля в обществото чрез дейности, които да й дадат възможност да се изяви. Своевременното определяне на силните страни на едно дете и насочването му към придобиване на практически опит под всякаква форма и по всяко време може да се окаже много полезно действие за него. Същото правило се отнася и за слабите страни на детето. При ранно установяване на някоя слабост резултатите от нейното коригиране биха дошли по-бързо чрез прилагане на други начини за придобиване на умения в някоя значима област. Известно е, че възпитанието и развитието на детето протича в процеса на дейността, в която то участва или наблюдава. Не може обаче да се разчита на формирането на младата личност само чрез класноурочната организация на обучението. Този процес изисква осмислянето и организирането на свободното време на децата и младежта чрез друга специализирана и многообразна дейност извън учебната и извън училищната заетост. Уплътняването на свободното време на подрастващите трябва да е съобразено с техните възрастови особености, потребности и интереси; да предлага възможности за развитие и изява на вродените способности; да формира умения за общуване; да възпитава в навици за адекватно поведение в различни ситуации; да предоставя разностранна информация и да създава

условия за получаване на познания от различни области на науката и живота; да провокира интерес към българската и световната история и култура; да осигурява възможности за активно спортуване, туризъм, развлечения; да възпитава в дух на родолюбие и хуманност.

Омаловажаването на значението на свободното време като важен ресурс води до неблагоприятни последици за развитието на личността. В този процес отговорна роля имат както семейството, така и всички образователни институции, които трябва да предлагат разнообразни форми и изяви на полезни дейности, ангажиращи свободното време на децата и младежта. Ограничаването на задълбочаващата се духовна криза сред младото поколение и на нарастването на отрицателните явления в обществото трябва да бъде подпомогнато и от засилване на вниманието и ангажираността на държавните институции. Съществува обективна необходимост от обединяване усилията на тези фактори за смисленото организиране на свободното време на децата и младежта с цел преодоляване на духовната криза в обществото и особено сред подрастващите.

Появата на персоналните компютри отбелязва формирането на ново информационно пространство и на информационно общество със свои специфични изисквания към гражданите му(3). В основата на подготовката за информационното общество е заложено изискването за справянето с предизвикателствата на едно общество, базирано на познанието. Задължително условие за съществуването на информационно общество и предпоставка за пълноценното участие на гражданите в демократичните институции е универсалният достъп до информация. По този начин се гарантира правото на всяка личност да търси, получава и разпространява информация към всички точки на света. Формира се

нова култура, която се изразява чрез възможността за свободен достъп до световните знания и необвързване с работно място и определено време. Това означава разполагане със свобода и алтернативен избор за използване на свободното време в посока на свободен достъп до световните знания, до различни култури, както и свободен избор на потребителите до различни услуги. Тясна връзка с пълноценното използване на свободното време има възникването на нови професии, които не са свързани с работно време и място, и в които начинът на организацията на работата има решаващо значение, а водеща роля имат знанието и образованието.

Поради изобилието от информация в информационното общество изключително важен е въпросът за актуализиране на знанията и уменията на отделната личност. Актуализацията се извършва чрез усвояване и прилагане на новите технологии и чрез придобиване на нови умения, най-важното от които е „как да се учи“ в условията на осигурен достъп до информация и знания. Чрез компютрите като образователни средства и чрез комуникационните технологии се формира нова образователна среда, която е изключително благоприятен фактор за използването на свободното време за обучение и развитие на личността(4). По този начин новите информационни технологии могат да допринесат за решаването на важни социални проблеми - равенство в образователните възможности, преодоляване на финансови проблеми в образованието, и т.н. Например чрез дистанционното обучение децата, живеещи в отдалечени райони, в които няма училища, може да получат задължителното образование(8). По този начин може да се подходи и при хора с различни увреждания, или които се нуждаят от допълнителна квалификация или преквалификация. Новата

образователна среда предлага варианти на обучение в електронния университет, като обучаемият самостоятелно избира мястото и отделя част от свободното си време за тази цел. Чрез „виртуалната“ учебна зала е възможно „посещението“ на лекции, международни семинари и конференции, които се провеждат по света, без извършването на транспортни разходи и дългосрочни отсъствия.

Предназначението на библиотеките като центрове за съхранение на информация върху книжни носители също се промени. Създадоха се филми, видеокасети, дискове, записи, които като нови типове медии улесняват съхраняването и търсенето на информация. Библиотеките се изместват от „медийни центрове“, в които се съхраняват различни материали и има електронен достъп до източници на информация от цял свят и по всяко време.

Съвременните технологии като безжични мобилни компютри, домашни факс машини, клетъчни телефони, пейджъри и други видове компютърно оборудване, което дава възможност за „вършене на всичко навсякъде“ и по всяко време, включително и свободното, позволяват по-голяма децентрализация и заличаване на границите между работното и свободното време.

Според Алвин Тофлър ученето през целия живот е в основата на прехода от индустриално към свръхиндустриално, информационно общество. Сега, когато се говори за зараждане на нова цивилизация и остаряването на знанията само за няколко години трябва бързо да се актуализира, е немислимо еднократно да се усвояват знания и компетенции, за да се прилагат през целия живот. При тези качествено нови изисквания на съвременния начин на живот личността е стимулирана към постоянно самообразование и иновационно учене. По думите на Тофлър нито училището, нито семейството, нито църквата могат да подготвят за живота в

информационното общество. Само ако човек бъде включен в един непрекъснат възобновяващ се процес на циклично/периодично обучение може да се създаде новият тип личност, която той определя като „асоцииран“ човек(6). Новото динамично време, в което живеем, изисква личността да бъде инициативна, предприемчива, готова да поеме риск, да може да взема самостоятелни решения, да може да мисли и действа по нестандартен начин, да бъде творческа личност с готовност за промяна и адаптация. И при тази теза се налага схващането, че трябва да има съгласуваност и взаимодействие между формите за формално и неформално образование. Неформалното образование разкрива богати възможности за всеки, който има потребности в различни области и може да задоволи личностните си интереси. В свободното време се създава реална възможност за развитие на личността в социално и културно отношение чрез отворената система за получаване на всестрани познания. От тази позиция може да се говори за подобряване качеството на живот на човека, като се предлагат нови пътища за заемане на активна жизнена позиция и за адаптиране към променящия се свят и изискванията на пазара на труда.

Според Европейската Комисия за ученето през целия живот и страните-членки ученето през целия живот е „цялостна и целенасочена дейност за учене, независимо дали тя е формализирана или неформална, насочена към развитие с цел увеличаване на знанията, уменията и компетентността“ (7). Пред всички граждани трябва да има равни възможности да участват при формирането на бъдещето на Европа, както и да отговарят на изискванията на социалните и икономическите промени в света. По този начин може да се отговори на изискванията за развитие на способностите за заетост,

предприемачество и конкурентноспособност в средата на информационното общество и основаващата се на знания икономика. Концепцията на Комисията включва прилагане на широк подход относно развитието на индивидите чрез предлагане на възможности за учене и чрез възпитание на култура на учене през целия съзнателен живот. От тази гледна точка трябва да се направи преценка на възможностите на неформалната мрежа, т.е. участието на семейството при осъществяване на този процес. Също така се акцентира и върху начините за определяне на пътищата за неформално обучение на местно равнище (училище „втори шанс“, обучение в извънработно време, обучение за пазара на труда, чиракуване) като потенциал за рационално уплътняване на свободното време. В тази насока е целесъобразно да се предприемат мерки за усъвършенстване и доразвитие на личността едновременно на работното място и извън тази среда. В този смисъл в разработения „Меморандум за ученето през целия живот“(8). Комисията предлага много полезна практическа насока за доближаване на ученето до дома, т.е. дистанционно обучение чрез осигуряване на образователни и обучаващи услуги и съответни форми на обучение на местно и регионално равнище. Ползването на подобни услуги не налага смяна на местоживеенето и не влияе особено върху начина на живот. Освен това могат да се обслужват хора от всякаква възраст под формата на курсове за дистанционно обучение за изучаване на чужди езици, компютърна грамотност, музика, математика, вечерни курсове за обучение. Дейностите за обучение и учене се осъществяват в различни ситуации като учене в неформални групи, семейството, ежедневието, а също и под формата на самообучение чрез използване на компютър, различни медии, литературни източници, и т.н.

В заключение: За да се постигнат реални резултати от използването на свободното време като ресурс за усъвършенстване на личността, трябва да се стимулира прилагането на мотивационни мерки, акцентиращи върху идеята за натрупване на познания през целия живот. Развитието на тази парадигма определя посоката на необходимата промяна, като се базира на два основни определящи пункта: личностите и техните потребности, и

формите за задоволяването на тези потребности. В съвременните условия на икономически, технологически, социални и правни промени възможностите за активизиране на способностите на личността и волята ѝ за оцеляване при глобалната конкуренция е в пряка зависимост от рационалното мобилизиране на свободното време и съвременното схващане на неговата същност.

Разработката е представена на Научна конференция на Стопанския факултет при ЮЗУ „Н. Рилски” „Икономика на свободното време”, проведена на 17-19 ноември 2005 г.

ЛИТЕРАТУРА

1. Речник на чуждите думи в българския език, изд. Наука и изкуство, С., 1964.
2. Гарднър, Х. Да се насърчи разнообразието чрез персонализиране на образованието: последиците от новото възприемане на човешкия интелект, Перспективи, бр. 102, 1997.
3. Захариев, З. Гражданско образование, НИО, С., 2001.
4. Общество на знанието и образование за всички, МОН-НИО, С., 2003.
5. Петров, П. Непрекъснатото образование – ключът към XXI век, Педагогика, № 5, 1998.
6. Тофлър, А. Третата вълна, ИК „П. Яворов”, С., 1991.
7. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission of the European Communities, Commission staff working paper. Brussels, 2000.
8. Employment Guidness 2001, Concil doc. 8745/1/99.